

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ISSN 1857-7059

ГОДИШЕН ЗБОРНИК

2015

YEARBOOK

2015



ГОДИНА 6

VOLUME VI

GOCE DELCEV UNIVERSITY - STIP
FACULTY OF PHILOLOGY

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ



ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2015
YEARBOOK

ГОДИНА 6

VOLUME VI

GOCE DELCEV UNIVERSITY – STIP
FACULTY OF PHILOLOGY



**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ
YEARBOOK
FACULTY OF PHILOLOGY**

За издавачот:

Проф д-р Драгана Кузмановска

Издавачки совет

проф. д-р Саша Митрев
проф. д-р Блажо Боев
проф. д-р Лилјана Колева-Гудева
проф. д-р Виолета Димова
проф. д-р Јованка Денкова
проф. д-р Билјана Ивановска
доц. д-р Нина Даскаловска
проф. д-р Махмут Челик
доц. д-р Ранко Младеноски
м-р Ристо Костуранов

Редакциски одбор

проф. д-р Јованка Денкова
проф. д-р Виолета Димова
проф. д-р Луси Караниколова
проф. д-р Толе Белчев
проф. д-р Билјана Ивановска
доц. д-р Марија Кусевска
доц. д-р Нина Даскаловска
доц. д-р Марија Кукубајска
доц. д-р Драгана Кузмановска
виш лектор м-р Снежана Кирова
м-р Весна Коцева

Главен уредник

доц. д-р Светлана Јакимовска

Одговорен уредник

доц. д-р Ева Ѓорѓиевска

Јазично уредување

Даница Гавриловска-Атанасовска
(македонски јазик)
лектор м-р Биљана Петковска
(англиски јазик)

Техничко уредување

Славе Димитров

Редакција и администрација
Универзитет „Гоце Делчев“–Штип
Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ 10-А
п. фах 201, 2000 Штип
Р. Македонија

Editorial board

Prof. Sasa Mitrev, Ph. D.
Prof. Blazo Boev, Ph. D.
Prof. Liljana Koleva Gudeva, Ph. D.
Prof. Violeta Dimova, Ph. D.
Ass. Prof. Jovanka Denkova, Ph. D.
Ass. Prof. Biljana Ivanovska, Ph. D.
Docent Nina Daskalovska, Ph.D.
Docent Mahmut Celik, Ph.D.
Docent Ranko Mladenoski, Ph.D.
Risto Kosturanov, M. A.

Editorial staff

Ass. Prof. Jovanka Denkova, Ph. D.
Prof. Violeta Dimova, Ph. D.
Ass. Prof. Lusi Karanikolova, Ph. D.
Ass. Prof. Tole Belcev, Ph. D.
Ass. Prof. Biljana Ivanovska, Ph. D.
Docent Marija Kusevska, Ph.D.
Docent Nina Daskalovska, Ph.D.
Docent Marija Kukubajska, Ph.D.
Docent Dragana Kuzmanovska, Ph.D.
Senior Lecturer Snezana Kirova, M.A.
Vesna Koceva, M.A.

Managing editor

Docent Svetlana Jakimovska, Ph.D.

Editor in chief

Docent Eva Gjorgjievska, Ph.D.

Language editor

Danica Gavrilovska-Atanasovska
(Macedonian)
Lecturer Biljana Petkovska, M.A.
(English)

Technical editor

Slave Dimitrov

Address of the editorial office

Goce Delcev University – Stip
Faculty of philology
Krste Misirkov 10-A
PO box 201, 2000 Štip,
R. of Macedonia



СОДРЖИНА CONTENTS

д-р Марија ЛЕОНТИЌ ПОТЕКЛЮ, АДАПТАЦИЈА И СЕМАНТИКА НА ТУРСКИОТ СУФИКС -лак /-лѝк/ (-lik, -lik, -luk, -lük) ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК Marija LEONTIC, Ph. D. ORIGIN, ADAPTATION AND SEMANTICS OF THE TURKISH SUFFIX -лак /-лѝк/ (-lik, -lik, -luk, -lük) IN TURKISH AND MACEDONIAN LANGUAGE	11
Делфина ЈОВАНОВА НИКОЛЕНКО д-р Луси КАРАНИКОЛОВА-ЧОЧОРОВСКА СЕМАНТИКАТА НА ЈАЗИКОТ ВО РУБРИКАТА „САКАМ ДА КАЖАМ“ ВО ДНЕВНИОТ ВЕСНИК „ВЕСТ“ Delfina JOVANOVA NIKOLENKO I Lusi KARANIKOLOVA – COCOROVSKA, PhD THE SEMANTICS OF THE LANGUAGE IN THE RUBRIC „SAKAM DA KAZAM“ IN THE DAILY NEWSPAPER „VEST“	21
д-р Јаготка СТРЕЗОВСКА д-р Билјана ИВАНОВСКА ЛИНГВИСТИЧКИ ОСВРТ КОН ТУЃИТЕ ЗБОРОВИ И ЗАЕМКИТЕ ВО СТРУЧНИОТ ЛЕКСИЧКИ ФОНД НА ЈАЗИКОТ д-р Jagotka STREZOVSKA, PhD д-р Biljana IVANOVSKA, PhD LINGUISTIC REVIEW TOWARDS FOREIGN AND LOANWORDS IN THE PROFESSIONAL LEXICAL LANGUAGE FOND.	29
м-р Наталија ПОП ЗАРИЕВА м-р Крсте ИЛИЕВ ВЛИЈАНИЕТО НА ИНТЕРНЕТОТ ВРЗ ЈАЗИЧНАТА КУЛТУРА, КОГНИТИВНИОТ И АКАДЕМСКИОТ РАЗВОЈ НА МЛАДИТЕ Natalija POP ZARIEVA Krstel ILIEV THE INFLUENCE OF THE INTERNET ON THE LANGUAGE CULTURE, THE COGNITIVE AND ACDEMIC DEVELOPMENT OF THE YOUNG	39
м-р Македонка ДОДЕВСКА д-р Веселинка ЛАБРОСКА ПРЕГЛЕД НА ЛЕКСИКАТА НА ОВЧЕПОЛСКИОТ ДИЈАЛЕКТ И НА СЛОВЕНЕЧКОГОРИШКИОТ (ГОРИЧАНСКИ) ДИЈАЛЕКТ СПОРЕД ПОТЕКЛОТО Makedonka DODEVSKA, Mr. Veselinka LABROSKA, Ph. D. THE REVIEW OF THE LEXICAL VOCABULARY OF THE OVCHE POLE DIALECT AND SLOVENIAN GORISHKI – GORICHANSKI DIALECT	47



д-р Билјана ИВАНОВСКА д-р Марија КУСЕВСКА д-р Нина ДАСКАЛОВСКА м-р Татјана УЛАНСКА д-р Лилјана МИТКОВСКА Моника ЦЕНОВА Викторија КРСТЕВСКА ПРОЕКТОТ „УЛОГАТА НА ЕКСПЛИЦИТНИТЕ ИНСТРУКЦИИ ЗА СТЕКНУВАЊЕ ПРАГМАТИЧКА КОМПЕТЕНЦИЈА ПРИ УЧЕЊЕТО АНГЛИСКИ И ГЕРМАНСКИ ЈАЗИК“ И НЕГОВО ПРЕТСТАВУВАЊЕ	53
д-р Марија КУСЕВСКА УЛОГАТА НА МОДАЛНИТЕ ГЛАГОЛИ КАКО УБЛАЖУВАЧИ ВО АНГЛИСКИОТ И ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК Marija Kusevska USE OF MODAL VERBS FOR MITIGATION IN ENGLISH AND MACEDONIAN	61
д-р Светлана ЈАКИМОВСКА МЕТОДИ НА ТЕРМИНОЛОШКАТА РАБОТА Svetlana JAKIMOVSKA, Ph. D. TERMINOLOGY METHODS	71
д-р Даринка МАРОЛОВА д-р Драгана КУЗМАНОВСКА ПОВЕКЕЗНАЧНОСТ ВО МАКЕДОНСКИОТ И ВО ГЕРМАНСКИОТ ЈАЗИК Darinka, MAROLOVA Dragana KUZMANOVSKA AMBIGUITY IN MACEDONIAN AND IN GERMAN LANGUAGE	81
Assist. Prof. Marija EMILIJА KUKUBAJSKA, PhD Tatjana Plievska, M.A. candidate A FABIAN SOCIETY, FRANKFURT SCHOOL: UTOPIA, DYSTOPIA, “REALITY”	91
Катерина, СТОЈАНОВСКА д-р Марија, КУСЕВСКА ПИЦИН И КРЕОЛСКИ ЈАЗИК Katerina, STOJANOVSKA Docent Marija, KUSEVSKA PhD. PIDGIN AND CREOLE LANGUAGE	103
м-р Марија КРСТЕВА м-р Драган ДОНЕВ ТЕМАТСКИТЕ ПРЕОКУПАЦИИ ВО „ДОЛГА ЦРНЕЧКА ПЕСНА“ НА РИЧАРД РАЈТ Marija Krsteva Dragan Donev THEMATIC PREOCCUPATIONS IN RICHARD WRIGHT’S „LONG BLACK SONG“	113

д-р Ранко МЛАДЕНОСКИ д-р Толе БЕЛЧЕВ МАКЕДОНСКИ ПОЕМИ И ЕПОВИ ЗА НАЈСЛАВНИОТ МАКЕДОНСКИ КРАЛ Ranko Mladenoski, Ph. D. Tole Belcev, Ph. D. MACEDONIAN POEMS AND EPICS ABOUT THE MOST FAMOUS MACEDONIAN KING	119
Пацка ТАСЕВА д-р Толе БЕЛЧЕВ ЕСТЕТСКАТА ФУНКЦИЈА НА СИМБОЛОТ ВО „БЕЛИ МУГРИ“ ОД РАЦИН Paska TASEVA Tole BELCEV, Ph. D. AESTHETIC FUNCTION OF SYMBOLS IN “WHITE DAWNS” BY RACIN.....	131
д-р Луси КАРАНИКОЛОВА-ЧОЧОРОВСКА ПОРТРЕТИРАЊЕ ПРЕКУ ДЕСКРИПЦИЈА (За портретите на Францка и Лојзе во романот „На пругорнината“ од Иван Цанкар) Lusi Karanikolova – Cocolovska, PhD PORTRAYAL THROUGH DESCRIPTION (About the portrayals of Francka and Lojze in the novel “Na prugorninata“ by Ivan Cankar)	141
Сања СПАСКОВА д-р Толе БЕЛЧЕВ НАРАТОРИТЕ И ФОКАЛИЗАТОРИТЕ ВО РОМАНОТ „СМРТТА НА ДИЈАКОТ“ ОД ДРАГИ МИХАЈЛОВСКИ Sanja Spaskova Tole Belcev, Ph. D. NARRATORS AND FOCALIZERS IN THE NOVEL ‘THE DEATH OF THE NOVICE’ BY DRAGI MIHAJLOVSKI	151
д-р Јованка ДЕНКОВА ИЗМИСЛУВАЊЕ ИЛИ РЕАЛНОСТ НА ДЕТСКИОТ СВЕТ Jovanka DENKOVA, Ph.D. FANTASY OR REALITY OF THE CHILD’S WORLD	161
д-р Ева ЃОРЃИЈЕВСКА Canone inverso или за уметноста и бескрајот (критички осврт на романот од Паоло Мауренсиг) Eva GJORGJIEVSKA, PhD Canone inverso or the art and the infinity (Critical review on the novel of Paolo Maurenzig).....	169
Данче СТЕФАНОВСКА д-р Толе БЕЛЧЕВ НАРАТОРИТЕ ВО „ЌЕРКАТА НА МАТЕМАТИЧАРОТ“ ОД ВЕНКО АНДОНОВСКИ Danche STEFANOVSKA Tole BELCEV, Ph. D. NARRATORS IN „THE DAUGHTER OF THE MATHEMATICIAN” BY VENKO ANDONOVSKI	175



д-р Ева ЃОРЃИЕВСКА м-р Јована КАРНИКИЌ КАРЛО ГОЛДОНИ И РЕФОРМАТА НА ИТАЛИЈАНСКИОТ ТЕАТАР Eva GJORGJEVSKA, PhD Jovana KARANIKIKJ, MA CARLO GOLDONI AND THE REFORM OF ITALIAN THEATER	185
м-р Крсте ИЛИЕВ м-р Наталија ПОП ЗАРИЕВА ИСКУШЕНИЕТО И СПАСЕНИЕТО ВО СЕР ГАВЕЈН И ЗЕЛЕНИОТ ВИТЕЗ Krste ILIEV Natalija POP ZARIEVA TEMPTATION AND SALVATION IN SIR GAWAIN AND THE GREEN KNIGHT	191
м-р Милена РИСТОВА-МИХАЈЛОВСКА ЕДНО ДРАМСКО ЧИТАЊЕ НА БАЛКАНОТ ВО „СЛОВЕНСКИОТ КОВЧЕГ“ НИЗ БЕЛА, ЛИКОТ-НОМАД Milena RISTOVA-MIHAILOVSKA, MA DRAMA READING OF THE BALCAN PENINSULA IN 'SLAV CASKET' THROUGH BELA, THE NOMAD CHARACTER	197
Проф. д-р Луси КАРНИКОЛОВА-ЧОЧОРОВСКА ДЕСКРИПТИВНИТЕ „СЛИКИ“ ВО РОМАНОТ „СЕЛИДБИ“ ОД МИЛОШ ЦРЊАНСКИ Lusi KARANIKOLOVA – COCOROVSKA, PhD DESCRIPTIVE “PICTURES“ IN THE NOVEL “SELIDBI“ BY MILOS CRNJANSKI	207
м-р Биљана ИВАНОВА д-р Драгана КУЗМАНОВСКА м-р Снежана КИРОВА м-р Татјана УЛАНСКА ЗОШТО ДА СЕ УЧАТ СТРАНСКИТЕ ЈАЗИЦИ? Biljana Ivanova, M.A. Dragana Kuzmanovska PhD. Snezana Kirova M.A. Tatjana Ulanska M.A. WHY LEARNING FOREIGN LANGUAGES?	223
Магдалена БАТЕВСКА д-р Нина ДАСКАЛОВСКА ЗА КОМПЛЕКСНОСТА НА ИЗУЧУВАЊЕ НОВИ ЗБОРОВИ ВО НАСТАВАТА ПО СТРАНСКИ ЈАЗИЦИ Magdalena BATEVSKA Nina DASKALOVSKA ON THE COMPLEXITY OF LEARNING NEW WORDS IN ENGLISH LANGUAGE INSTRUCTION	229



Марија КУЛАКОВА д-р Нина ДАСКАЛОВСКА ИНТЕГРИРАЊЕ НА МОДЕРНАТА ТЕХНОЛОГИЈА ВО НАСТАВАТА ПО АНГЛИСКИ ЈАЗИК Marija Kulakova Nina Daskalovska, Ph.D. INTEGRATING MODERN TECHNOLOGY INTO ENGLISH LANGUAGE TEACHING	239
м-р Марија Тодорова м-р Весна Коцева АНКСИОЗНОСТ ВО НАСТАВАТА ПО СТРАНСКИ ЈАЗИК Marija, Todorova Vesna, Kocева FOREIGN LANGUAGE CLASSROOM ANXIETY	253
д-р Виолета ДИМОВА д-р Махмут ЧЕЛИК Умит СУЛЕЈМАНИ ИСТРАЖУВАЧКИТЕ МЕТОДИ И ТЕХНИКИ – ОСНОВЕН УСЛОВ ЗА ОСТВАРУВАЊЕ НА КОГНИТИВНАТА НАСТАВА ВО ПАРАЛЕЛНИТЕ СО ТУРСКИ НАСТАВЕН ЈАЗИК Violeta DIMOVA, Ph. D Mahmut CELIK, Ph. D Umit SULEIMANI RESEARCH METHODS AND TECHNIQUES – MAIN CONDITION FOR COGNITIVE EDUCATION IN CLASSES WITH INSTRUCTION IN TURKISH LANGUAGE	259
Анжела НИКОЛОВСКА ИНТЕГРИРАЊЕ НА ВОКАБУЛАРОТ ВО НАСТАВАТА ПО СТРАНСКИ ЈАЗИЦИ Anzela NIKOLOVSKA INTEGRATION OF VOCABULARY INSTRUCTION INTO FOREIGN LANGUAGE TEACHING	265
д-р Билјана ИВАНОВСКА „BLENDED LEARNING“ КАКО МЕТОД ВО ИЗУЧУВАЊЕТО СТРАНСКИ ЈАЗИК ВО СТРУКА Biljana IVANOVSKA, Ph. D. BLENDED LEARNING“ AS A METHOD WHILE LEARNING A FOREIGN LANGUAGE	273

д-р Ранко МЛАДЕНОСКИ¹
д-р Толе БЕЛЧЕВ¹

МАКЕДОНСКИ ПОЕМИ И ЕПОВИ ЗА НАЈСЛАВНИОТ МАКЕДОНСКИ КРАЛ

Апстракт: Овој труд претставува анализа и елаборација на поетските слики за Александар III Македонски што ги среќаваме во поемите и еповите од македонската книжевност. Овде зборуваме, имено, за следните пет македонски поеми: *Во сенката на мечот* (Александар Велики) од Петре Бакевски, *Александар Македонски* од Пандо Колевски, *На безгласје глас* од Атанас Вангелов, *Александар* од Иван Василевски и *Карпа жива* од Перица Сарџоски. Освен тоа, во текстот се осврнуваме и на четири македонски епови за Александар: *Синот на Сонцето* од Радован Павловски, *Света песна* од Анте Поповски, *Александрида* од Петар Башески и *Еп на Александар Македонски* од Радојка Трајанова.

Со интерпретацијата на овие пет поеми и четири епа се покажува дека во нив е забележлива симбиозата меѓу историските и митолошките атрибути на славниот античко-македонски крал. Од друга страна, како доминантни теми во поемите и еповите се јавуваат: воениот поход на македонската војска во Египет и во Азија, космополитизмот на Александар Македонски, неговата идеја за обединување на светот, интерференцијата на македонската култура со многубројни култури и народи како што се Пајонците, Хелените, Египќаните, Персијците, Евреите, Сумерците, Асирците, Илирите, Индијците, Римјаните, денешните Македонци итн. Во поемите и еповите воочлива е и христијанизацијата, но и исламизацијата на Александар Македонски, а често се зборува и за илузорноста на неговата идеја да го обедини светот. Во заклучокот од трудот се нагласува дека во македонските поеми и епови за македонскиот крал се гради една слика со којашто тој добива карактер на код низ кој се допираат бројни култури со што неговиот лик добива и една вонвременска и вонпросторна димензија.

Клучни зборови: македонска книжевност, поема, еп, Александар III Македонски, интерференција на културите.

¹ Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип

Ranko Mladenoski, Ph. D.²

Tole Belcev, Ph. D.²

MACEDONIAN POEMS AND EPICS ABOUT THE MOST FAMOUS MACEDONIAN KING

Abstract: This paper presents an analysis and elaboration of the poetic images of Alexander III of Macedon found in the poems and epics in Macedonian literature. Here we discuss the five Macedonian poems: *In the shadow of the sword* (Alexander the Great) by Petre Bakevski, *Alexander of Macedon* by Pando Kolevski, *A voice to the voiceless* by Atanas Vangelov, *Alexander* by Ivan Vasilevski and *Live rock* by Perica Sardzovski. In addition, we take into consideration the four Macedonian epics about Alexander: *The Son of the Sun* by Radovan Pavlovski, *Holy Song* by Ante Popovski, *Aleksandrida* by Petar Basheski and *Epic of Alexander of Macedon* by Radojka Trajanova.

The interpretation of these five poems and four epics shows a noticeable symbiosis between the historical and mythological attributes of the famous ancient Macedonian king. On the other hand, the dominant themes in the poems and the epics are the military conquest of Egypt and Asia by the Macedonian army, the cosmopolitanism of Alexander of Macedon, his idea of uniting the world, the interaction of Macedonian culture with numerous cultures and peoples such as the Paionians, the Hellenes, the Egyptians, the Persians, the Hebrews, the Sumerians, the Assyrians, the Illyrians, the Indians, the Romans, today's Macedonians, etc. Another perceptible element in the poems and the epics is the Christianization, but also the Islamization of Alexander of Macedon. The illusion of his idea to unite the world is also frequently discussed. The conclusion of the paper emphasizes the fact that the poems and the epics about the Macedonian king build an image in the form of a code which reflects many cultures so that his character gets a timeless and boundless dimension.

Keywords: *Macedonian literature, poem, epic, Alexander III of Macedon, interaction of cultures.*

1. Вовед

Во македонската литература од 20 век и во современата македонска литература (онаа од првата деценија во овој наш 21 век) се задржува континуитетот на присуството на Александар III Македонски како лик во книжевните дела од разновидни жанрови. Забележливо е тоа и во романот, и во расказот, и во драмата, и особено во поезијата. Погolem број поеми и епови и голем број песни се посветени на најславниот македонски крал. Но, нашиот интерес во овој труд е фокусиран конкретно врз македонските поеми и епови во кои како книжевно-уметнички субјект се јавува Александар Македонски.³

² Goce Delcev University, Stip, Macedonia

³ За рефлексивната на историската личност Александар III Македонски во македонската поезија, во една општа смисла, досега сме се осврнале во два текста. Тоа се трудовите „Македонската поезија од 20 век за Александар Македонски“ (Современост, бр. 1, 2013, 54-64) и „Александар III Македонски во македонската поезија од 21 век“ (Современост, бр. 2, 2013, 59-64). Во овој труд (со одредени суштински дополнувања и допрецизирања на тезите, како и со посебен заклучок)

Имено, овде во текстот, ќе бидат елаборирани и анализирани структурните елементи на следните пет поеми од македонската литература: „Во сенката на мечот (Александар Велики)“ од Петре Бакевски (Спектар прес, Скопје, 1994), „Александар Македонски“ од Пандо Колевски (Огледало, Скопје, 1994), „На безгласје глас“ од Атанас Вангелов (Детска радост, Скопје, 1995), „Александар“ од Иван Василевски (Формика, Скопје, 1997) и „Карпа жива“ од Перица Сарџоски (Современост, Скопје, 2005). Покрај тоа, како што впрочем и укажуваме со насловот, во трудот ќе зборуваме и за епови, односно поконкретно за четири македонски епови за Александар Македонски: „Синот на Сонцето“ од Радован Павловски (Зумпрес, Скопје, 1999), „Света песна“ од Анте Поповски (МАНУ, Скопје, 2001), „Александрида“ од Петар Башески (самостојно издание, Прилеп, 2003) и „Еп на Александар Македонски“ од Радојка Трајанова (Pro Littera, Скопје, 2006).

Како што може да се види, поемите и еповите ги разгледуваме според хронолошкиот редослед, односно според годината на нивното објавување. Во воведниот дел треба да се потенцира и тоа дека при анализата на поемите и еповите особено внимание обрнуваме на поставеноста на македонскиот крал Александар Македонски како линк, односно како мост меѓу разните и различните култури што доаѓале во допир при воениот поход на македонската војска на југ во Египет и на исток во Азија.

2. Македонски поеми за Александар Македонски

Во нашите истражувања за присуството и улогата на Александар Македонски како историска личност во македонската книжевност успеавме да регистрираме пет поеми од македонски автори. Како што укажавме и погоре во воведот, станува збор за поемите *Во сенката на мечот (Александар Велики)* од Петре Бакевски, *Александар Македонски* од Пандо Колевски, *На безгласје глас* од Атанас Вангелов, *Александар* од Иван Василевски и *Карпа жива* од Перица Сарџоски. Во продолжение ќе ги разгледаме овие поеми со посебен осврт за секоја од нив.

2.1. Во сенката на мечот (Александар Велики) од Бакевски

Во своето книжевно творештво авторот Петре Бакевски многу често се навраќа на теми и мотиви од општата европска и од конкретната македонска историја, а во тие рамки и на теми и мотиви од историјата на античка Македонија. Тоа е една општа карактеристика и на неговите романи и раскази, и на неговите драми и на неговата поезија. Конкретно, ние овде ќе зборуваме за неговата поема со наслов *Во сенката на мечот (Александар Велики)* во која се забележливи неколку структурни сегменти што, секако, се индиции за поставувањето на поетскиот субјект Александар Македонски во улога на знак (код) за многубројни интеркултурни релации. Имено, тука мислиме, пред сè, на поврзувањето на кралот Александар со Севс и со Амон, со Троја, со Пајонците, со Хомер (со двата негови епа, односно со јунаците Ахил, Агамемнон, Андромаха, Одисеј), зборуваме конкретно за поемите и еповите затоа што сметаме дека ваквите значајни книжевни дела од современата македонска литература заслужуваат посебно внимание.

со персиските војни, но и со Гилгамеш. Низ лирско-епските стихови во оваа поема го гледаме Александар од неговото раѓање во Пела па сè до неговата смрт во Вавилон, а сиот тој негов живот е испреплетен со допирот на многубројни култури и со митолошки слоеви. Александар Македонски е „Новиот Ахил“ (Бакевски, 1995: 207), Богот што доаѓа (Бакевски, 1995: 66), „новиот господар на светот“ (Бакевски, 1995: 86), тој има две татковини (Бакевски, 1995: 233), тој е „магично момче“ (Бакевски, 1995: 82). Сосема е јасно дека поврзувањето на Александар Македонски со богот Амон (според легендата, тој е син на Амон и на Олимпијада) значи и поврзување на Александар со Египет, односно со тоа се воспоставува врската помеѓу античко-македонската, од една, и египетската култура, од друга страна.

Бинарната опозиција *степски волци – македонски војни* е поставена во стиховите „Скраја од степските волци што завиваат/ на македонските војни“ (Бакевски, 1995: 225) што, секако, е алузија за супериорноста на Македонците во однос на Персијците во врска со храброста и умешноста во војувањето. Тоа значи дека овде функционира онаа шема на односот меѓу колонизаторите и колонизираните, односно меѓу елитните и субалтерните. Од друга страна, поврзувањето на Александар со Гилгамеш се темели врз онаа универзална тема за потрагата по вечен живот на двајцата јунаци. Со тоа е воспоставена една индиректна врска помеѓу две култури коишто просторно и временски се мошне оддалечени меѓу себе – античко-македонската и асиро-вавилонската (односно сумерската) култура, а точката во којашто тие се допираат ја претставува македонскиот крал Александар Македонски.

Мошне е интересно тоа што во оваа поема лирскиот субјект многу често се поистоветува со македонскиот крал и тоа кога станува збор за онаа потрага по татковината, потрагата по сопствениот идентитет, потрагата по себеси: „Сам, на врвот на степата./ Поблиску до небото./ Подалеку од татковината./ Научив сам да зборувам со ѕвездите!/ Мој Александре, со ѕвездите“. (Бакевски, 1995: 236). Со ваквиот поетски говор е воспоставена една индиректна врска меѓу античка Македонија и денешната, современата македонска држава.

Во врска со оваа поема на Бакевски треба да се истакне уште и податокот дека во неа е вметнат циклусот „Белите крилни птици на Александар Великиот“ од збирката „Живи ѕвезди“ објавена во 1992 година. Покрај тоа, во 1997 година Петре Бакевски го објави делото „Вавилон, Либрето за симфониска поема-ораториум 'Александар Велики'“, а тоа е, всушност, текстот од петтото пеење од поемата „Во сенката на мечот (Александар Велики)“. Исто така, еден фрагмент од поемата „Во сенката на мечот“ е објавен и во изборот од поезијата на Бакевски публикуван во 2008 година. (Бакевски, 2008).

2.2. Александар Македонски од Колевски

Една од тематско-мотивските доминанти во поемата со наслов *Александар Македонски* од авторот Пандо Колевски е и автентичната историска основа за настаните поврзани со Александар Македонски. Тоа бездруго значи дека и во оваа поема Македонецот (една од историските деноминации на Александар III Македонски) е прикажан како обединувач на бројни народи и култури како

што се македонската, египетската, персиската, индиската итн. Во поемата, на пример, се среќаваме со познатата автентична историска релација *Александар Македонски – Дариј III*, односно почитта што македонскиот крал ја покажува кон убиениот персиски крал. Како илустрација за тоа ќе наведеме само неколку стихови од поемата: „Кога во облаци од прав/ ја втаса колоната на Дариј/ последните знаци на живот/ по лицето му се ронеа/ Со својата кралска наметка/ ти го покри“ (Колевски, 1994: 11).

Од друга страна, пак, во поемата на Пандо Колевски се среќаваме и со неподготвеноста на азиските народи да го прифатат Александар Македонски како обединител или, пак, како ослободител: „Кога смртта те закрили тебе/ во утробата Роксана/ го криеше твојот син/ пред омразата на светот“ (Колевски, 1994: 15). Приложените стихови од поемата упатуваат на тоа дека т.н. космополитска идеја на Александар наидувала на отпор не само кај неговите Македонци туку и кај Ориенталците, кај *Другите*, односно кај народите од оние земји што Александар Македонски ги освоил во текот на македонскиот поход во Азија.

2.3. На безгласје глас од Вангелов

Во 1995 година нашиот познат поет, прозаист, теоретичар на литературата и книжевен историчар Атанас Вангелов ја објави поемата со наслов *На безгласје глас* којашто е посветена на великанот на македонската култура од втората половина на 20 век – Блаже Конески. Во оваа поема се паралелно распоредени песните за Конески и сонетите за античка Македонија. И покрај тоа што во сонетите за античко-македонскиот историски период Александар Македонски не е доминантна фигура, сепак сосема е јасно дека во оваа поема на Вангелов се воспоставува релација помеѓу двајца мошне значајни протагонисти во македонската историја – Александар Македонски и Блаже Конески. На тој начин индиректно се воспоставува и една паралела помеѓу античко-македонската култура и современата македонска култура што претставува една тенденција позната во македонската културна историја уште од 19 век.

Во поемата *На безгласје глас* на Вангелов може да се забележат и одредени поетски сегменти коишто упатуваат на тоа дека Александар Македонски е крал кој со своето дејствување остварил врски меѓу бројни култури. Како солидна илустрација за ваквата теза може да послужат следните стихови од поемата: „Пајонци, Хелени, полкови од исток/ во бран се слеале, а сепак врисок/ на Букефал знакот беше за Тир/ да падне“ (Вангелов, 1995: 46). Идентична улога во поемата имаат и паралелите помеѓу македонскиот крал Александар Македонски и персискиот крал Дариј III, како и помеѓу Александар Македонски и Троја, а овие две паралели, секако, имаат своја основа во историските настани поврзани со македонскиот воен поход на Исток преземен од античките Македонци на чело со најславниот македонски крал.

Во првиот стих од песната „Демостен на пат за Пела“ (Вангелов, 1995: 40), што е составен дел од поемата за која зборуваме, има една синтагма која гласи „варварите од север“. Станува збор за имплицирање на оној општопознат став на Атињаните кон Македонците (*Другите*) како *варвари*, односно како народ (или

култура) што не му припаѓа на тогашниот т.н. хеленски свет. Според гледиштето на Атињаните, тие самите се супериорни во однос на подредените, инфериорните Македонци. Тоа значи дека посочената синтагма *варварите од север* од поемата на Вангелов ја имплицира релацијата *супериорност – инфериорност* (се разбира, од аспект на Атињаните) помеѓу атинската и античко-македонската култура. Станува збор, имено, за познатиот хеленоцентризам од античкиот свет што, за жал, свои бројни епигони има и во денешната, модерна Европа.

2.4. Александар од Василевски

Воведната песна од поемата *Александар* на Иван Василевски е напишана во форма на акростих што го содржи името на славниот македонскиот крал (Александар). Од друга страна, уште со првиот стих се најавува основната идеја на ова поетско дело: „Ако не стигнав да го одмеѓам светот“. (Василевски, 1997: 11). Наведениот стих од поемата ја имплицира резигнацијата на лирскиот субјект Александар Македонски поради нереализираната идеја (тенденција, интенција) за создавање на светска заедница на сите народи и култури. Ваквата резигнираност на лирскиот субјект (Александар – постхумно за себе) поради залудноста на преземениот воен поход, односно поради неуспехот да се обедини светот, е стожерна тема во поемата *Александар*.

Во бројни стихови од оваа поема експлицитно се наведува целта кон која се стреми македонскиот крал Александар Македонски. Имено, крајната цел на неговиот поход е да го обедини и да го очовечи светот, што може да се илустрира со следните стихови: „Затоа, не со меч, ами со љубов/ ќе ги отворам меѓите на светот/ Уште поголем да биде/ И уште почовечен“. (Василевски, 1997: 17). Со идентична идеја се среќаваме и во следните стихови од поемата: „Не обвинувај ме, учителу!/ Оти јас сум кинисал кон неврати/ Да го размеѓам светот помудар да биде/ И да го спасам од нечовештини“. (Василевски, 1997: 32). Во таа смисла, во поемата на Василевски ја среќаваме и дискутабилната идеја за некохерентноста на космополитизмот (= екуменизмот) и национализмот (= патриотизмот) кај Александар Македонски за што сведочат стиховите: „Господар сум на народи и царства/ А татковината си ја изгубив/ Оти мене цел свет ми е татковина// Затоа, женете се сегде и секогаш/ Онаму кај што ќе ве залогорам/ И таму кај што ќе ве нахранат/ И тогаш кога ќе ви понудат мирта и вино/ Мешајте ја крвта за да се ороди светот“. (Василевски, 1997: 50-51).

Таа идеја на Александар, сепак, ќе исчезне веднаш по неговата физичка смрт. Светот не само што нема да се „ороди“ туку тој и натаму ќе се дели, а народите ќе војуваат меѓу себе. И токму затоа се јавува таа резигнација кај Македонецот: „Оти по мене ќе дојдат други,/ што пак ќе го замеѓат моето царство!// Во слава ги споив страните на светот/ и пространства оковав во слобода,/ а слободата ми обеле во пранги“. (Василевски, 1997: 23). Тоа мрачно и мачно сознание, таа резигнација на лирскиот субјект (македонскиот крал) се потврдува и во следните стихови: „Се множиме и се делиме заради светот/ што не успеав да го одмеѓам/ Да биде уште поголем. И помајчински“. (Василевски, 1997: 27). Би можело да се рече дека со ваквите особености лирскиот субјект (Александар Македонски) се преобразува во трагичен јунак затоа што тој многу доцна, дури на крајот, сфаќа дека неговата идеја да го обедини светот е една обична илузија.

2.5. Карна жива од Сарцоски

Искендер Зул-Карнијан. Тоа е една од деноминациите на Александар Македонски во поемата *Карна жива* од младиот македонски автор Перица Сарцоски. Тоа име (Искендер Зул-Карнијан) со кое се посочува славниот македонски крал (Сарцоски, 2005: 16), всушност, станува поетска индиција за интеркултурната врска на античка Македонија, односно Александар Македонски, од една, и исламот, од друга страна. Но, во оваа поема Сарцоски зборува и за идејата на Александар Македонски за обединување на народите и културите од светот што тогаш бил познат: „Погледнав и светот го видов во Едно“. (Сарцоски, 2005: 17). Во таа смисла, како една од поетските пораки на Сарцоски во оваа поема, е и воспоставувањето на интеркултурни врски помеѓу античка Македонија, од една, и Персија и Индија, од друга страна, за време на воениот поход на македонската војска на Исток.

Мошне е интересно тоа што хронологијата во *Карна жива* започнува со митот за божицата Ма, завршува некаде со воениот судир во Република Македонија во 2001 година, а меѓу нив се, секако, и историските настани од 4 век пр.н.е. поврзани, секако, со Александар Македонски. Тоа значи дека и овде се инсистира на континуитетот во историскиот развој на македонската држава, како и на врската помеѓу античка Македонија и современата македонска држава.

3. Македонски епови за Александар Македонски

Во македонската литература, според нашите сознанија, постојат четири епа во коишто фигурира македонскиот крал Александар III Македонски. Тоа се, како што и веќе се кажа погоре, следните епови: *Синот на Сонцето* од Радован Павловски, *Света песна* од Анте Поповски, *Александрида* од Петар Башески и *Еп на Александар Македонски* од Радојка Трајанова. Три од овие епа (*Синот на Сонцето*, *Александрида* и *Еп на Александар Македонски*) се посветени целосно на македонскиот крал, додека во *Света песна* од Поповски Александар Македонски се споменува во контекст на други бројни историски личности. Но, да ги разгледаме посебно четирите епа.

3.1. Синот на Сонцето од Павловски

Во голем дел од својот еп со наслов *Синот на Сонцето* авторот Радован Павловски често ги поставува во книжевно-уметнички контекст автентичните историски настани од времето на 4 век пр.н.е. Оттаму и потекнуваат, всушност, оние многубројни структурни сегменти на епот со чија помош епскиот јунак Александар Македонски се интегрира како интерактивен код на разните и различните културни идентитети. Имено, во ова поетско дело на Павловски ги среќаваме интеркултурните врски меѓу Македонците и Персијците, Македонците и Евреите, Македонците и Илирите, Македонците и Индијците итн. Александар Македонски е епски јунак кој ги почитува и ги обединува различните народи и култури на светот и им ја носи слободата на тие народи. Како поткрепа за ваквото тврдење нека ни послужат следните стихови: „Да даде Господ здрави и живи/ да стигнеме на крај свет./ И кралевите и боговите/ да ги ослободиме од тиранијата“. (Павловски, 1999: 89). Односот на славниот

македонски крал кон мртвото тело на персискиот владетел Дариј III е идентичен како во историјата: „Со својот пурпурен плашт/ го покрив во квечерината на Персеполис/ мртвото тело на Дарије“. (Павловски, 1999: 91). И влегувањето на Александар во Ерусалим, односно неговото среќавање со еврејската култура, е предадено сосема автентично во однос на историските сведоштва за тој контакт помеѓу античко-македонскиот и еврејскиот народ. (Павловски, 1999: 50-51).

Меѓутоа, во овој еп евидентно е и тоа дека Павловски го проширува семантичкото поле на својот епски јунак во однос на неговата историска улога како знак, односно како код низ кој интерферираат различни култури. Тоа се однесува, пред сè, на релациите што се воспоставени помеѓу Александар Македонски и бројните и за нас малку познати сумерски и асирски кралеви како што се Дингирадаму, Урукагина, Саргон, Тиглат Пилесер, Сенакериб, Есахардон, Асурбанипал и други. Сите тие кралеви живееле пред времето на Александар, но фактот што тие се кралеви и тоа што војувале на истите боишта ги поврзува нив со македонскиот крал. Со тоа, на еден индиректен начин, е воспоставена врска меѓу античко-македонската и сумерската, од една, и античко-македонската и асирската култура, од друга страна. Сепак, типична илустрација за потенцирањето на космополитската идеја на Александар Македонски наоѓаме во следните стихови од песната *Свадба во Суза*: „На свадба сме во Суза./ Само во утробата кога сме слеани/ од сите ѕвезди и земји/ само тогаш сме слободно народи“. (Павловски, 1999: 93).

И за ова поетско дело, патем, ќе нагласиме дека авторот него го детерминира како еп. Ја прифаќаме ваквата жанровска определба на делото од страна на авторот, но со забелешката дека во *Синот на Сонцето* има и голем број лирски елементи коишто се преплетуваат со епските што, секако, е индиција ова дело да се категоризира како поема, а пак според структурираноста на *Синот на Сонцето* би можело да се рече дека станува збор дури и за поетска збирка.

3.2. Света песна од Поповски

Самиот автор на овој еп, поетот Анте Поповски, нагласува дека *Света песна*, всушност, претставува „спиритуална прошетка низ времето“. (Поповски, 2001: 5). Оваа „спиритуална прошетка“ ќе открие бројни митолошки, религиозни и историски ликови, а меѓу нив е и Александар Македонски, но не како доминантна фигура. Всушност, во епот *Света песна* се преплетуваат митологијата и историјата на човештвото, а централна тема е Македонија со сите премрежија низ кои таа поминала во текот на својот историски развој, особено современите општествени текови во државата. Во тие рамки се и востановените врски помеѓу античко-македонската и современата македонска држава и тоа преку македонскиот крал Александар Македонски. Покрај сето ова, забележливи се и индициите за интеркултурните врски меѓу античка Македонија и Рим, но и одредени елементи на христијанизација на ликот Александар Македонски, слично како во фолклорот и во средновековната *Александрида*.

3.3. *Александрида од Башески*

Петар Башески кон својот еп со наслов *Александрида* понуди и еден невообичаен предговор (нешто што и не е многу својствено за книжевни дела со ваков карактер) во кој потсетува на една мошне интересна теза за причините поради кои во текот на историјата голем број држави покажувале интерес да заграбат дел од територијата на Македонија:

„Вистината е една и единствена дека Македонија, по времето на Филип II и Александар III Велики, започнува да се распаѓа и да биде вечен плен на сите орли од секаков вид, а посебно на соседните земји. Нивната цел исто така е единствена: да ја разграбат Македонија и да го асимилираат нејзиниот славен народ, да го разграбат материјалното и духовното богатство, да ја крадат митологијата и историјата и на тој начин тие да бидат 'големи'“. (Башески, 2003: 7).

Тоа значи дека постои тенденција таа „големина“ (супериорност) на Македонија да се проектира во нејзините заграбувачи со што треба да се елиминира нивната инфериорност. Таа „големина“ на Македонија, од друга страна, е резултат од големината на Александар Македонски кој во овој еп на Башески најчесто се поврзува со поимот за *екумената*: „а ние, беше рекол, ЕКУМЕНА светска ќе градиме/ во овој свет сите еднакви да бидат“ (Башески, 2003: 24); „и ќе ја обзнани Екумената во која сите народи./ тоа едно исто сонце, ќе ги грее и само тебе/ за цар и вожд нивни ќе те слават“ (Башески, 2003: 42); „Екумена светска да гради/ сите народи под едно знаме да ги збере“ (Башески, 2003: 56); „Екумена светска да изгради тој!“ (Башески, 2003: 105).

Во овој еп, сепак, најбројни се автентичните историски атрибути со коишто епскиот јунак Александар Македонски се интегрира како интерактивен код на културите. Структурни елементи од епот што го илустрираат тоа се, пред сè, релацијата меѓу Александар и египетскиот бог Амон, односот на Александар кон персискиот крал Дариј III, масовната свадба во Суса меѓу Македонците и Персијците со хиперболизираната бројка од 10.000 бракови, бракот на Александар со Роксана и други. Идејата и целта на Александар Македонски е да го обедини светот, да ги обедини разните народи и различните култури, а таа мисла Башески ја нагласува во повеќе наврати како, на пример, во стиховите: „сите народи како еден, беше рекол./ ќе живеат сложено под едно небо“. (Башески, 2003: 114). Меѓутоа, Башески најчесто ги поставува Македонците во супериорна позиција во однос на *Другите*, односно во нивната релација со Хелените и Персијците, потпирајќи се најмногу врз огромната слава на македонскиот крал кој, според доминантната порака што ја читаме во епот, освојувал со една благородна цел да го обедини светот.

3.4. *Еп на Александар Македонски од Трајанова*

Во поетското дело со наслов *Еп на Александар Македонски* од Радојка Трајанова е забележливо креирањето на една идеализирана слика за Александар Македонски. Мошне солидна илустрација за ваквото тврдење наоѓаме во стиховите од петтиот пеан со наслов „Ликот на Александар“ каде што Трајанова нагласува дека Александар е „борец против злодела/ Воин кој трага по правдата/

онаа човечката правда“ (Трајанова, 2006: 40), но тој е и „ширител на добрини“ (Трајанова, 2006: 40). Сосема е јасно дека станува збор за една книжевно-фикциска идеализирана интеграција на ликот на Александар Македонски што не соодветствува со автентичните особини на историската личност Александар III Македонски.

Меѓутоа, во семантичкото поле на епскиот јунак Александар Македонски се присутни и атрибути што него го интегрираат како интеркултурен код: „Тој беше трагач/ по нови земји и нови народи./ зелен светот да го обедини!/ Сите да бидат едно големо кралство!“ (Трајанова, 2006: 42); „Почитувач на туѓите јазици/ затоа никаде не го наметна својот!/ Тој беше почитувач на сите култури/ истовремено ширејќи ја својата!/ Тој создаде културен свет во една рамка!“ (Трајанова, 2006: 43); „Каде што одеше тој – се мешаа културите“. (Трајанова, 2006: 43). Во цитираните стихови може да се забележи дека и во овој еп е доминантна идејата за космополитизмот на македонскиот крал Александар Македонски чија цел е да ги обедини различните културни идентитети.

4. Заклучок

Приложените анализи и елаборации за структурните елементи на македонските поеми и епови за Александар III Македонски покажуваат дека македонските поети ја продолжуваат традицијата на присуството на најславниот македонски крал во македонската книжевност што е засведочено уште од старите народни умотворби. Притоа, во поемите и во еповите е забележлива симбиозата меѓу историските и митолошките сегменти поврзани со Александар. Сепак, може да се рече дека доминантни теми во овие поетски творби се космополитизмот (идејата за обединување на светот) на македонскиот крал како и неговата улога во засведочените интеркултурни релации за време на походот на македонската војска во Египет и во Азија. Имено, во македонските поеми и епови за Александар постои изобилство од стихови со кои се нагласува реализираниот допир на античката македонска култура со многубројни култури и народи како што се Пајонците, Хелените, Египќаните, Персијците, Евреите, Сумерците, Асирците, Илирите, Индијците, Римјаните, денешните Македонци итн. Во таа смисла, античките Македонци се поставуваат во една супериорна позиција во однос на *Другиот (Другите)*, особено во поглед на војувачките вештини. Од друга страна, како и во многу други книжевни дела, и овде е забележлива христијанизацијата, но и исламизацијата на ликот Александар Македонски што, секако, е во согласност со онаа општа (и историска и книжевно-уметничка) тенденција за детерминирање на Александар како космополит. А во врска со тоа, тука е и идејата за Македонецот како крал кој во копнежот да го освои и да го обедини светот си ја загубил сопствената татковина. Токму затоа и во македонските поеми и епови за Александар се отвора прашањето за илузорноста на идејата на македонскиот крал за обединување на народите.

Сето ова покажува дека се многубројни аспектите на поетско отсликување на лирско-епскиот јунак Александар Македонски во македонските поеми и епови. Во нив македонскиот крал добива карактер на знак (код) низ кој се пресекуваат бројни културни идентитети заради што неговиот лик добива и една вонвременска димензија.

Библиографија

1. Андоновски Венко (2009). *Воскресението на читателот*. Скопје: Табернакул.
2. Бакевски Петре (1995). *Во сенката на мечот (Александар Велики)*. Скопје: Спектар прес.
3. Бакевски Петре (2008). *Небесен оган*. Избор и предговор Ранко Младеноски. Битола: Микена.
4. Башески Петар (2003). *Александрида*. Прилеп: Самостојно издание на авторот.
5. Вангелов Атанас (1995). *На безгласје глас*. Скопје: Детска радост.
6. Василевски Иван (1997). *Александар*. Скопје: Формика.
7. Колевски Пандо (1994). *Александар Македонски*. Скопје: Огледало.
8. Павловски Радован (1999). *Синот на Сонцето*. Скопје: Зумпрес.
9. Поповски Анте (2001). *Света песна*. Скопје: Македонска академија на науките и уметностите.
10. Сарџоски Перица (2005). *Карпа жива*. Скопје: Современост.
11. Трајанова Радојка (2006). *Еп на Александар Македонски*. Скопје: Pro Littera.